

Ταξιδεύοντας με τα αρχεία των ΓΑΚ...

*«Γεια σου ψυχή μου
που έχεις για σημαία το ταξίδι»!
(Νίκος Καζαντζάκης)*

Γενικά Αρχεία του Κράτους

Τα **Γενικά Αρχεία του Κράτους** είναι μια δημόσια υπηρεσία που ανήκει στο Υπουργείο Παιδείας, έχει ιδρυθεί το 1914 από την κυβέρνηση Βενιζέλου και έχει μία ιστορία πάνω από έναν αιώνα, ενώ πρώτος διευθυντής τους ήταν ο λογοτέχνης Γιάννης Βλαχογιάννης. Βασικός σκοπός των Γενικών Αρχείων του Κράτους είναι να συγκεντρώνει και να διαχειρίζεται το αρχειακό υλικό που δημιουργούν οι δημόσιες υπηρεσίες, όπως ένα υπουργείο, ένα σχολείο και να διαθέτει τα αρχεία αυτά στους πολίτες για ιστορική έρευνα ή για να αποδείξουν κάποιο δικαίωμα, για παράδειγμα ότι έχουν στην κατοχή τους ένα χωράφι, ένα οικοπέδο. Τα ΓΑΚ διαθέτουν αρχεία δημοσίων υπηρεσιών αλλά και ιδιωτικά αρχεία, αρχεία δηλαδή ατόμων ή οικογενειών, από τον 14^ο αιώνα μέχρι σήμερα. Αποτελώντας έτσι μια κιβωτό της ιστορίας μας, της εθνικής και συλλογικής μας μνήμης.

Στα ΓΑΚ υπάρχει μια πληθώρα τεκμηρίων από δημόσια και ιδιωτικά αρχεία, τα οποία αναφέρονται **σε διάφορες πτυχές των ταξιδιωτικών τρόπων** που υπήρχαν στην Ελλάδα: των μεταφορικών μέσων, των εγγράφων που ήταν απαραίτητα, των σιδηροδρομικών σταθμών, των τελωνείων, των λιμανιών, των φάρων και εν γένει των υπηρεσιών που ήλεγχαν και διαμόρφωναν τους όρους και τις προϋποθέσεις με τις οποίες ταξίδευαν οι πολίτες· είτε ήταν για λόγους βιοπορισμού και λόγους επαγγελματικών υποχρεώσεων είτε για λόγους αναψυχής ή υγείας.

Τα τεκμήρια αυτά μπορούν να αξιοποιηθούν, εκτός από το μάθημα της Ιστορίας και στο **μάθημα της Λογοτεχνίας**, μια που η **θεματική του ταξιδιού** αποτελεί μία από τις βασικές θεματικές των σχετικών Προγραμμάτων Σπουδών, παλαιότερων και νεότερων, τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Το ταξίδι στη λογοτεχνία

Το **ταξίδι** συνδέεται στενά με τη λογοτεχνία, καθώς η γραφή μοιάζει με μια διαδρομή μέσα στη φαντασία, μια απόδραση από την καθημερινότητα. Η έννοια του ταξιδιού, σε συνδυασμό με την έμφυτη ανάγκη για ξεκούραση και διακοπές, αποτελεί βασικό πυλώνα στη ζωή κάθε ανθρώπου, συχνά φέρνοντας μαζί του έναν προσωπικό στόχο ή και την επιθυμία για έκφραση. Με ποιον τρόπο όμως το ταξίδι απεικονίζεται στον έντεχνο λόγο;

Η λογοτεχνία αγγίζει την έννοια του ταξιδιού μέσα από διάφορες εκφάνσεις, όπως:

- το ταξίδι στη φύση, ιδίως για τον άνθρωπο των σύγχρονων μεγαλουπόλεων και της αστικής ζωής,
- το ταξίδι ως μέσο για την επαφή με άλλους πολιτισμούς, ως εργαλείο εμπλουτισμού των εμπειριών,

-το «ταξίδι» στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου, ως ονειροπόληση ή επιδίωξη ελευθερίας.

Επιπλέον, αναδεικνύονται και άλλες διαστάσεις του ταξιδιού, όπως:

-το ταξίδι της «επιστροφής», που συνδέεται με την ανάγκη του ανθρώπου να νιώθει ότι ανήκει κάπου,

-το ταξίδι της συντροφικότητας, που περιλαμβάνει τη φιλία και τη συλλογική πορεία,

-το ταξίδι των πειρασμών που εμφανίζονται κατά την επίτευξη των προσωπικών στόχων,

-το ταξίδι στον χρόνο, που ενώνει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον,

-το ταξίδι της μνήμης.

Από την εποχή του Ομήρου μέχρι σήμερα, οι περιγραφές ταξιδιών συνεχίζουν να συναρπάζουν τον αναγνώστη, πιθανώς επειδή ένα ταξίδι ολοκληρώνεται όταν μετατρέπεται σε αφήγηση. Από την αρχαιότητα ακόμη ανεξαρτήτως της επαγγελματικής ιδιότητας του ταξιδιώτη, – είτε ήταν έμπορος, πολεμιστής, φιλόσοφος, λογοτέχνης ή επιστήμονας – με την επιστροφή του ή και καθόλη τη διάρκεια του ταξιδιού του αναπαριστούσε προφορικά ή κατέγραφε όλα όσα είδε, άκουσε, ένιωσε και έμαθε. Το ίδιο κάνει και ο σύγχρονος ταξιδιώτης, ο οποίος συχνά συνοδεύει την αφήγησή του με φωτογραφίες, βίντεο, καρτ-ποστάλ και αναμνηστικά αντικείμενα. Από την άλλη, η γραπτή αφήγηση με ημερολόγια, επιστολές, οδοιπορικά, ηθογραφικά σχόλια, γεωγραφικές παρατηρήσεις, απολογισμούς εξερευνητικών αποστολών και ναυτικές περιπέτειες διαμόρφωσε ένα νέο λογοτεχνικό είδος την ταξιδιωτική λογοτεχνία, η οποία απέκτησε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, καθώς δεν χαρακτηρίζουμε ως ταξιδιωτική λογοτεχνία κάθε κείμενο που αναφέρεται σε ένα ταξίδι. Το ταξίδι στα λογοτεχνικά κείμενα του σχολικού κανόνα επιτελεί διάφορες λειτουργίες και δεν αποτελεί αποτέλεσμα οικονομικών ή άλλων αναγκών αλλά μεταμορφώνεται σε στόχο από μόνο του – ένας παράγοντας προσωπικής ελευθερίας και μια απόδραση από την καθημερινότητα, όπου η ίδια η λογοτεχνική δημιουργία γίνεται από μόνη της ένα «ταξίδι».

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- **Τίτλος εκπαιδευτικού υλικού:**

Ταξίδια με τα ΓΑΚ

- **Μαθητικός πληθυσμός στον οποίο απευθύνεται:**

Μαθητές/τριες Α΄ Γυμνασίου

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να αξιοποιηθεί στη σχολική τάξη σε συνδυασμό με τη μελέτη της συλλογής διηγημάτων του Ανδρέα Καρκαβίτσα «Τα λόγια της πλώρης». Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να επιλέξει και να προσαρμόσει τις προτεινόμενες δραστηριότητες ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών και τις ιδιαίτερες συνθήκες της τάξης.

Διδακτική προσέγγιση:

Ομαδοσυνεργατική, ενεργητική μάθηση με χρήση αρχειακών πηγών, βιωματική μάθηση, ανακαλυπτική-διερευνητική μάθηση.

Μέθοδοι δράσεων/Βασικές έννοιες: Επίλυση Προβλήματος, Δεξιότητες του νου, Δεξιότητες ζωής, Δημιουργικότητα, Συνεργασία, Επικοινωνία, Μάθηση βάσει έργου.

Γενικότεροι στόχοι μετά την ολοκλήρωση των εκπαιδευτικών δράσεων:

- Αισθητική απόλαυση του κειμένου.
- Έκφραση συναισθημάτων και προβληματισμών.
- Εύρεση τρόπων επίλυσης προβλήματος.
- Μάθηση μέσω επίλυσης προβλήματος.
- Καλλιέργεια δεξιοτήτων ενσυναίσθησης και συνεργασίας.
- Σύνθεση και συσχέτιση δεδομένων.
- Ερμηνεία πληροφοριών και εξαγωγή συμπερασμάτων.
- Κριτικός αναστοχασμός με βάση προγενέστερες εμπειρίες και συσχέτιση με προσωπικά βιώματα.

Ειδικότεροι στόχοι

Οι μαθητές/τριες, μέσα από την υλοποίηση των εκπαιδευτικών δράσεων, επιδιώκεται:

- να αποκτήσουν αρχειακή συνείδηση,
- να εξοικειωθούν με τις έννοιες του αρχείου και του αρχειακού υλικού,
- να αναπτύξουν δεξιότητες αναζήτησης πληροφοριών από αρχεία,
- να συνειδητοποιήσουν τις αλλαγές που συντελούνται με την πάροδο του χρόνου και τη σημασία τους στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων,
- να ασκηθούν στην περιγραφή και την αφήγηση,
- να καλλιεργήσουν την κριτική σκέψη προβαίνοντας σε συσχετισμούς,
- να κατακτήσουν τη γνώση μέσω της διερευνητικής μάθησης.

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση των εκπαιδευτικών δράσεων οι μαθητές/τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν αφηγηματικές τεχνικές, τρόπους αφήγησης, στοιχεία ύφους και πλοκής.
- Να κάνουν γόνιμες συγκρίσεις με διαφορετικές κουλτούρες.
- Να δημιουργήσουν δικά τους κείμενα είτε ως προέκταση των αναγνωσθέντων κειμένων είτε εμπνεόμενοι/ες από αυτά.
- Να συγγράψουν κείμενα ακολουθώντας τα χαρακτηριστικά και τις συμβάσεις του λογοτεχνικού είδους: μεταγραφή, αλλαγή επεισοδίων, ηρώων, συμπλήρωση κενών αφήγησης κ.λπ.
- Να μελετούν και να επεξεργάζονται αρχειακό υλικό για την άντληση πληροφοριών.
- Να κατανοούν τις αλλαγές που υφίστανται οι κοινωνίες με την εξέλιξη του χρόνου.
- Να συνεργάζονται στο πλαίσιο μιας ομαδικής εργασίας για την επίτευξη ενός κοινού στόχου.

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

A. Πριν την ανάγνωση: Παρουσιάζεται στους/στις μαθητές/τριες το πρόγραμμα

- Ανακοίνωση του τίτλου. Διερεύνηση του ορίζοντα προσδοκιών των μαθητών/τριών:
- ☐ Ακούγοντας τον τίτλο, με τι περιμένετε να ασχοληθούμε;
- Προβολή εικόνων από τα ΓΑΚ. Βλέπουμε τα περιεχόμενα και την ταυτότητα της έκδοσης του βιβλίου.
- Σύντομη παρουσίαση

B. Κατά την ανάγνωση

1η φάση ανάγνωσης (1ο δίωρο):

- Ανάγνωση του πρώτου διηγήματος *Θάλασσα*
- Δίνονται τα τεκμήρια σε εικόνες
- Προφορική διερεύνηση της ανταπόκρισης των μαθητών/τριών:
- ☐ Ποια συναισθήματα, εντυπώσεις και σκέψεις σας προκαλούν;
- Χωρίζουμε σε ομάδες. Δίνεται το 1ο φύλλο εργασίας.

1ο Φύλλο εργασίας

Προτεινόμενες δραστηριότητες που προάγουν τον λόγο (Δημιουργική Γραφή):

1. Να ξαναγράψετε την επιστολή της μητέρας προς τον ναύτη με ένα χαρμόσυνο μήνυμα χρησιμοποιώντας ως τόπο και χρόνο αυτόν που αναφέρεται στην καρτ ποστάλ.
2. Να αντικαταστήσετε την περιγραφή του καραβιού (μπρίκι) με την περιγραφή του πλοίου της εικόνας.
3. *Με κράζει η θάλασσα:* να σχεδιάσετε ένα θαλασσινό ταξίδι χρησιμοποιώντας τα τεκμήρια που εικονίζονται.

- Παρουσίαση στην ολομέλεια των εργασιών των ομάδων. Συζήτηση.

1^η Ατομική εργασία για το σπίτι:

Διήγημα *Κακότυχος*

Ας υποθέσουμε ότι είστε ο αφηγητής: διηγηθείτε μια ιστορία όπου το καράβι σώθηκε χάρη σε έναν Φάρο «με μαγικές ιδιότητες». Εμπνευστείτε από τα τεκμήρια με τα σχέδια Φάρων.

2η φάση ανάγνωσης (2ο δίωρο):

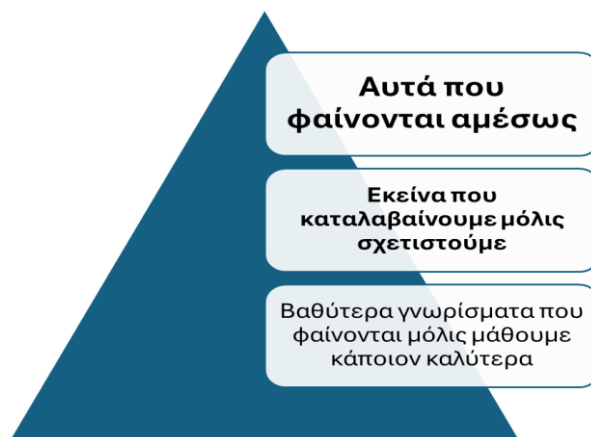
- Παρουσίαση και σχολιασμός των ατομικών εργασιών για το σπίτι.
- Ανάγνωση από μαθητές/τριες επόμενου διηγήματος (*Βιοπαλαιστής*).
- Δίνονται τα τεκμήρια σε εικόνες.
- Προφορική διερεύνηση της ανταπόκρισης των μαθητών/τριών:
- ☐ Ποια συναισθήματα, εντυπώσεις και σκέψεις σας γεννήθηκαν από την ανάγνωση;
- Χωρίζουμε σε ομάδες. Δίνεται το 2ο φύλλο εργασίας.

2ο Φύλλο εργασίας:

Προτεινόμενες δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής:

1. Η «αρχή του παγόβουνου»: Υποθέστε ότι ο ήρωας είναι σαν ένα παγόβουνο (κάποια στοιχεία του χαρακτήρα του/της φαίνονται, κάποια άλλα όχι).

Στη συνέχεια, σχεδιάστε ένα παγόβουνο και στο ορατό μέρος του, εκείνο που είναι πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, γράψτε τα στοιχεία του χαρακτήρα του που είναι ορατά, ενώ στο μέρος του παγόβουνου που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, γράψτε τα στοιχεία του χαρακτήρα που δεν είναι ορατά αλλά που πιστεύετε ότι τον χαρακτηρίζουν, σύμφωνα με το κείμενο.

2. Περιγράψτε ένα από τα παιδιά που απεικονίζονται στην καρτ-ποστάλ με τον τρόπο του παγόβουνου σαν να ήταν ένας ήρωας διηγήματος. Η εικόνα που συνοδεύει το πρόσωπο, μπορεί να αποτελέσει συνθήκη έμπνευσης για τη ζωή και τα ταξίδια του.

- Παρουσίαση στην ολομέλεια των εργασιών των ομάδων. Συζήτηση.

2^η Ατομική εργασία για το σπίτι:

Διήγημα *Η δικαιοσύνη της*

Αφού μελετήσετε την περιγραφή του λιμανιού, από τον ήρωα μετά τη διάσωσή του από το ναυάγιο, να περιγράψετε ένα από τα λιμάνια που απεικονίζονται.

3η φάση ανάγνωσης (3ο δίωρο):

- Παρουσίαση και σχολιασμός των ατομικών εργασιών για το σπίτι.
- Ανάγνωση από μαθητές/τριες επόμενων διηγημάτων (*Καπετάνισσα, Γοργόνα*).
- Δίνονται τα τεκμήρια σε εικόνες.
- Προφορική διερεύνηση της ανταπόκρισης των μαθητών/τριών:
 - ☐ Ποια συναισθήματα, εντυπώσεις και σκέψεις σας γεννήθηκαν από την ανάγνωση; Χωρίζουμε σε ομάδες. Δίνεται το 3ο φύλλο εργασίας.

3ο φύλλο εργασίας

1. Αφού διαβάσετε την *Καπετάνισσα*, να συμπληρώσετε:

Χαρακτήρες: Να καταγράψετε τα χαρακτηριστικά της Καπετάνισσας:

.....
Πλοκή: Τι συμβαίνει, με λίγα λόγια;

.....
Τέλος: Ποια είναι η έκβαση της ιστορίας;

.....
2. Αφού διαβάσετε τη **Γοργόνα**, να συμπληρώσετε:

Χαρακτήρες: Να καταγράψετε τα χαρακτηριστικά της Γοργόνας:

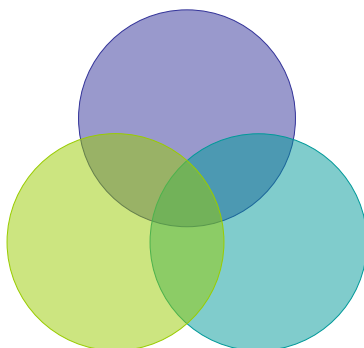
.....
Πλοκή: Τι συμβαίνει, με λίγα λόγια;

.....
Τέλος: Ποια είναι η έκβαση της ιστορίας;

2. Αφού μελετήσετε τα δελτάρια να συνθέσετε μία παρόμοια ιστορία με πρωταγωνίστρια την αποστολέα των δελταρίων.

3^η Ατομική εργασία για το σπίτι:

Να συμπληρώσετε το παρακάτω σχήμα, τοποθετώντας στα σημεία που συναντιούνται οι κύκλοι τα κοινά σημεία ανάμεσα στις τρεις ιστορίες και στον υπόλοιπο χώρο τις διαφορές τους.

Γ. Μετά την ανάγνωση (4ο δίωρο)

Γενική θεώρηση του έργου

1η ώρα. Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό στην ολομέλεια

1. Ένα από τα γνωρίσματα του βιβλίου είναι η χρήση του φανταστικού - υπερφυσικού στοιχείου. Σε ποια σημεία το συναντάμε και ποιος είναι ο ρόλος του μέσα στο έργο;

2. Σε όλο το έργο βλέπουμε ότι η ζωή των ναυτικών καθορίζεται από συγκεκριμένες συνθήκες. Ποιες είναι αυτές και πού τους οδηγούν;

3. Τα τεκμήρια από τα ΓΑΚ μάς δίνουν τη δυνατότητα να φανταστούμε τη ζωή και τα ταξίδια των ανθρώπων σε παλαιότερες εποχές. Υπάρχει κάτι που μας έκανε εντύπωση;
4. Ποια αφηγηματικά χαρακτηριστικά σάς άρεσαν και ποια όχι; Σας δυσκόλεψε κάτι στην κατανόηση των κειμένων που διαβάσατε και των τεκμηρίων που είδατε;

2η ώρα. Χαράσσω ένα φανταστικό θαλασσινό ταξίδι χρησιμοποιώντας τα τεκμήρια των ΓΑΚ

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟ

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΛΩΡΗΣ...ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΑ ΓΑΚ...

Στην πρώτη διαφάνεια θα βρούμε τους σταθμούς των Ταξιδιών μας.

Παίρνουμε τον Φάκελο με τα υλικά που θα χρειαστούμε. Φτιάχνουμε τη Βαλίτσα μας που θα γεμίσουμε με τα αναμνηστικά μας. Θα κάνουμε 5 ταξίδια στον χρόνο και τον τόπο παρέα με τα *Λόγια της Πλώρης*, παρέα με τα τεκμήρια των ΓΑΚ.

Στο τέλος θα παρουσιάσουμε τη βαλίτσα μας με ό,τι θα έχουμε φτιάξει κατά τη διάρκεια των ταξιδιών μας στην Ολομέλεια της τάξης μας και θα ψηφίσουμε ποια βαλίτσα θα έχει τα πιο όμορφα αναμνηστικά!

(Ξεκινάμε από τη γαλάζια εικόνα)

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Διαβάζουμε τη σκηνή του ναυαγίου από το διήγημα *Ο Κακότυχος*

Φτιάχνουμε έναν Φάρο χρησιμοποιώντας τα σχέδια που θα βρούμε στον Φάκελο, τον σχεδιάζουμε όμορφα και τον τοποθετούμε στον Χάρτη. Θα προλάβουμε πριν πέσει το πλοίο μας στην ξέρα;

Μόλις τελειώσουμε βάζουμε πάνω στην γαλάζια εικόνα τον ξύλινο μικρό Φάρο που θα βρούμε στον φάκελο με τα υλικά μας. Τοποθετούμε την εργασία μας στη Βαλίτσα!

(πράσινη εικόνα)

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Διαβάζω το γράμμα της μητέρας του αφηγητή από το διήγημα *Θάλασσα* και το κείμενο από την καρτ-ποστάλ.

Φτιάχνω μια δική μου καρτ-ποστάλ (ταχυδρομικό δελτάριο) που στέλνει ένα συγγενικό πρόσωπο στον ναύτη, για να του πει ένα ευχάριστο γεγονός. Ας βάλουμε τη φαντασία μας να δουλέψει! Ας στολίσουμε όμορφα την κάρτα μας!

Μόλις τελειώσουμε βάζουμε πάνω στη πράσινη εικόνα το ξύλινο καλαμάρι που θα βρούμε στον φάκελο με τα υλικά μας. Τοποθετούμε την εργασία μας στη Βαλίτσα!

(κίτρινη εικόνα)

ΤΑΞΙΔΙ ΑΝΑΨΥΧΗΣ

Διαβάζω την περιγραφή του πλοίου από το διήγημα *Θάλασσα*.

Ας περιγράψουμε κι εμείς το όμορφο κρουαζιερόπλοιο που θα βρούμε στον φάκελο!

Μόλις τελειώσουμε βάζουμε πάνω στην κίτρινη εικόνα το ξύλινο караβάκι που θα βρούμε στον φάκελο με τα υλικά μας. Τοποθετούμε την εργασία μας στη Βαλίτσα!

(μωβ εικόνα)

ΤΑΞΙΔΙ ΓΙΑ ΔΟΥΛΕΙΑ

Διαβάζω την περιγραφή του βυθού και του επικίνδυνου ψαριού από το διήγημα *Σφουγγαράδες*. Διαβάζω τη σελίδα από το Ναυτικό Ημερολόγιο των ΓΑΚ και βρίσκω τον ναυτικό χάρτη.

Ας υποδυθούμε τους ναυτικούς! Χαράσσουμε ένα ταξίδι στον ναυτικό χάρτη: Από ποια νησιά θα περνούσαμε; Τι θα γράφαμε στο ναυτικό μας Ημερολόγιο; Ας το διακοσμήσουμε!

Μόλις τελειώσουμε βάζουμε πάνω στη μωβ εικόνα την ξύλινη βαρκούλα που θα βρούμε στον φάκελο με τα υλικά μας. Τοποθετούμε την εργασία μας στη Βαλίτσα!

(κεντρική εικόνα)

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ

Διαβάζω την περιγραφή της Καπετάνισσας από το ομώνυμο διήγημα. Διαβάζω την περιγραφή της Γοργόνας επίσης από το ομώνυμο διήγημα. Διαβάζω τις καρτ-ποστάλ των ΓΑΚ και προσπαθούμε να φανταστούμε τη γυναίκα που τις έχει γράψει. Ας την περιγράψουμε κι εμείς!

Μόλις τελειώσουμε βάζουμε πάνω στην πολύχρωμη εικόνα το ξύλινο δελφινάκι που θα βρούμε στον φάκελο με τα υλικά μας. Τοποθετούμε την εργασία μας στη Βαλίτσα!

Έχουμε τοποθετήσει όλες τις μινιατούρες πάνω σε όλες τις εικόνες;

Είμαστε έτοιμοι!

Η βαλίτσα μας είναι γεμάτη με όμορφες αναμνήσεις. Ας τις δούμε όλοι και όλες μαζί!